

УДК 37.091.12:811.111]-051

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-2-123-129>

Сура Наталія Анатоліївна,

докторка педагогічних наук, професорка,

професорка кафедри іноземних мов

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Лубни, Україна.

sura.natalia@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8569-3990>

ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України відбувається відповідно до «Концептуальних засад державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти», розроблених Міністерством освіти і науки України у співпраці з Британською Радою в Україні, а також з урахуванням ключових положень законопроекту «Про застосування англійської мови в Україні» та рекомендацій Ради Європи з мовної освіти від 22 травня 2018 року щодо формування ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Однією з таких компетентностей є професійно-методична компетентність вчителя англійської мови.

Попри достатньо високий рівень науково-методичного опрацювання проблем, пов'язаних із формуванням ключових компетентностей вчителя англійської мови (В. Безлюдна; І. Гусленко; С. Деркач; О. Липчанко-Ковачик; Ю. Ненько; Т. Пахомова, О. Гальченко; О. Тарнопольський; Л. Черчата; В. Щур, Т. Гарачук), маємо визначити, що все ж таки спостерігається недостатній рівень сформованості його професійно-методичної компетентності.

Причину такої ситуації ми вбачаємо у розриві між теоретичною підготовкою майбутніх учителів англійської мови і реальними умовами їхньої професійної діяльності, а також недостатньою практичною спрямованістю освітніх програм і обмеженими можливостями для систематичного професійного розвитку.

Метою статті є теоретичне узагальнення сутності та структури професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови в контексті сучасної педагогічної освіти, а також обґрунтування ефективних підходів і умов її формування та розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Для досягнення мети використано комплекс теоретичних методів: аналіз і синтез науково-педагогічної літератури, порівняльний та системний аналіз – для визначення сутності та структури професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови; узагальнення – для виокремлення ефективних шляхів і умов її формування та розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів; контент-аналіз освітніх програм підготовки; метод прогнозування – для окреслення перспектив подальшого розвитку досліджуваної проблеми.

Професійно-методична компетентність виступає ключовим елементом у структурі професійних компетентностей викладача закладу вищої освіти й безпосередньо пов'язана з добром освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання. Її формування потребує від викладача безперервного накопичення професійного досвіду, розвитку мотивації, здібностей, а також готовності до творчої самореалізації в методичній і педагогічній діяльності.

Методична компетентність майбутнього вчителя філолога постає провідним компонентом у системі фахових компетентностей і має прикладний характер – відображає систему методичних теоретичних знань, систему методичних умінь, досвід професійної діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення професії, до себе, до учнів, до суспільства (Черчата, 2015).

У контексті такого визначення поняття «методична компетентність майбутнього вчителя філолога» ми можемо говорити не просто про методичну компетентність, а про професійно-методичну компетентність вчителя англійської мови, оскільки окреслений зміст виходить за межі суто методичних знань і вмінь та охоплює інтегровану сукупність фахових, педагогічних, ціннісно-мотиваційних і особистісних характеристик, що забезпечують його цілісну здатність до ефективної професійної діяльності.

До важливих характеристик професійно-методичної компетентності вчителя філолога також належить рефлексія, ціннісне ставлення до педагогічної професії, здатність ефективно розв'язувати різноманітні методичні завдання тощо. У порівнянні зі знаннями, вміннями й навичками межі його професійно-методичної компетентності ширші й мають у своєму змісті мотиваційну, когнітивну, поведінкову, ціннісну та особистісну складові (Черчата, 2015).

Професійно-методична компетентність вчителя англійської мови проявляється у практичній діяльності, що забезпечує реалізацію завдань практичного заняття з урахуванням його мети та змістового наповнення.

Професійно-методична компетентність вчителя англійської мови постає як інтегрована сукупність значущих компонентів для ефективного здійснення освітнього процесу: це – вміння аналізувати й готувати навчальний матеріал, який потребує від нього лінгвістичної компетентності (формування знань про лінгвістику як науку, загальних відомостей про мову тощо); культурологічна компетентність, що включає відомості про мову як національно-культурний феномен; педагогічна компетентність (конструювання власного педагогічного досвіду); психологічна компетентність, яка охоплює вміння оцінювати здібності та можливості до навчання, психологічні особливості учнів; комунікативна компетентність (вміння правильно користуватися вербальними й невербальними засобами в процесі спілкування); власне методична компетентність (володіння методами й прийомами навчання та вміннями застосовувати їх на практиці); інформаційна компетентність (вміння працювати з інформацією в професійно-педагогічній діяльності) (Черчата, 2015, с. 294–295).

Інакше кажучи, професійно-методична компетентність вчителя англійської мови розглядається як складне інтегративне утворення, що поєднує результати методичної підготовки, тобто синтез знань (психолого-педагогічних, загальноосвітніх, предметних), умінь (загально-педагогічних, спеціальних, комунікативних) і навичок педагогічної діяльності, необхідних для результативної організації навчального процесу (Черчата, 2015). Професійно-методична компетентність вчителя англійської мови також охоплює методичний досвід, набутий у професійній діяльності, та сукупність особистісних якостей педагога.

До структури професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови доцільно віднести такі компоненти (Щур & Гарачук, 2022, с. 121):

- когнітивний (загально-педагогічний, гносеологічний) – передбачає наявність професійних знань, сформованих на основі опанування психолого-педагогічних і методичних дисциплін, обізнаність із традиційними й інноваційними підходами до організації освітнього процесу, сучасними інформаційними ресурсами та способами їх використання;
- діяльнісний (практично-творчий, праксеологічний, процесуально-діяльнісний) – характеризує здатність ефективно здійснювати професійну діяльність, застосовувати знання та вміння на практиці, поєднуючи накопичений досвід із творчою самореалізацією;

- ціннісно-орієнтаційний (аксіологічний) – відображає спрямованість професійної діяльності на загальнолюдські та культурні цінності;
- мотиваційний (мотиваційно-ціннісний) – охоплює усвідомлення системи мотивів, цілей і завдань педагогічної діяльності, зацікавленість у професії та позитивне ставлення до здобувачів освіти;
- професійно-особистісний – передбачає сформованість професійно значущих психолого-педагогічних якостей і виражену професійну спрямованість викладача.

Обізнаність учителя з основними тенденціями розвитку іншомовної освіти сама по собі не гарантує його здатності формувати в учнів досвід ефективного іншомовного спілкування в умовах полікультурного середовища. Професійна майстерність учителя іноземної мови постає як багатокомпонентна категорія. Тому досягнення певного рівня професійно-методичної компетентності для вчителя англійської мови можливо лише за умови чіткого усвідомлення того, кого навчати, з якою метою, якими способами. Відповіді на ці питання – вельми різноманітні та знаходяться, як правило, у різних галузях педагогічної науки.

Вдосконалення професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови – це безперервний процес, який передбачає поєднання теоретичної підготовки, практичної діяльності, самоосвіти та обміну досвідом.

Основні шляхи підвищення професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови, з нашої точки зору, включають:

1. Безперервну самоосвіту та професійний розвиток:

- вивчення сучасних методик: ознайомлення з новітніми підходами до навчання іноземних мов, такими як комунікативний метод, метод проєктів, CLIL (предметно-мовне інтегроване навчання);
- участь у вебінарах та курсах: проходження тренінгів від міжнародних та вітчизняних освітніх платформ (Cambridge English, British Council, тощо);
- читання методичної літератури: ознайомлення з фаховими виданнями, журналами та блогами, які пропонують практичні інструменти для уроку.

2. Практичну та експериментальну діяльність:

- дослідницька діяльність: активна робота у творчих групах, розробка та впровадження експериментальних методів навчання;
- аналіз власної діяльності: самоаналіз уроків, розробка власних методичних розробок, кейсів та планів-конспектів;
- використання технологій: впровадження цифрових інструментів та інтерактивних технологій для підвищення мотивації учнів.

3. Обмін досвідом та співпрацю:

- методичні об'єднання: робота у методичних об'єднаннях вчителів, участь у семінарах-практикумах та творчих групах;
- педагогічний коучинг: взаємовідвідування уроків, менторство, обмін досвідом з колегами (peer-to-peer learning);
- участь у професійних спільнотах: активність у мережевих спільнотах вчителів англійської мови для обговорення проблем та успіхів.

4. Підвищення рівня володіння мовою (Language Proficiency):

- удосконалення власного рівня англійської мови (до рівня C1/C2) та отримання міжнародних сертифікатів (TKT, CELTA), що є підтвердженням методичної компетентності.

Розробка інноваційних моделей і програм підвищення кваліфікації, що відповідають цілісним вимогам до системи підвищення кваліфікації всіх рівнів педагогічних та науково-педагогічних працівників, у тому числі вчителів англійської мови, може бути представлена такими заходами (Ненько, 2018, с. 85):

- реалізація вимог чинного законодавства в сфері освіти під час навчання іноземних мов у різних типах освітніх закладів;
- застосування інтерактивних освітніх технологій у викладанні іноземних мов;
- методична підготовка вчителя іноземної мови до роботи з електронними освітніми ресурсами;
- професійна іншомовна підготовка майбутніх вчителів англійської мови як одна з умов успішного розвитку сучасної освіти тощо.
- проведення науково-практичних заходів (конференцій, семінарів, вебінарів), у тому числі й міжнародних, сприяє апробації, популяризації та обміну дидактико-методичними розробками вчителів-практиків, що сприяє підвищенню професійної кваліфікації;
- залучення вчителів-практиків та молодих дослідників до публікації результатів власної дослідницької роботи стає певним фактором професійного самовдосконалення та ціннісного самовизначення вчителя філолога, створення умов для мотивації до самоосвіти, ефективної професійної діяльності, формування, розвитку і забезпечення діяльності професійних співтовариств учителів іноземних мов із метою інформування колег та здійснення науково-методичної підтримки фахівців у галузі професійної іншомовної освіти.

Отже, встановлено, що професійно-методична компетентність вчителя англійської мови є складним інтегративним утворенням, яке поєднує систему знань, умінь, навичок, досвіду професійної діяльності та особистісних якостей, необхідних для ефективної організації освітнього процесу; а також визначено основні шляхи підвищення професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови, серед яких ключовими є безперервна освіта, участь у професійних спільнотах, впровадження інноваційних методик навчання, розвиток цифрової грамотності та підвищення викладацького рівня володіння англійською мовою.

Перспективним напрямком подальших наукових досліджень є розроблення та експериментальна перевірка ефективних моделей формування професійно-методичної компетентності майбутніх учителів англійської мови в умовах цифровізації освіти. Актуальним залишається також вивчення можливостей інтеграції інноваційних підходів (зокрема CLIL, змішаного та дистанційного навчання) у процес професійної підготовки педагогів.

Список використаної літератури

1. Безлюдна В. В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1948–2016): теорія і практика : монографія. Умань : Візаві, 2017. 342 с.
2. Деркач С. Підготовка вчителя до навчання англійської мови в міжнародній освітній політиці: зміни та перспективи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9(1). С. 269–273. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_9%281%29__41 (дата звернення: 16.04.2026).
3. Конспект лекцій з дисципліни «Методика навчання іноземних мов»: для студентів 5 курсу ф-ту «Референт-перекладач», які навчаються за спец. 035 Філологія (Переклад) / Нар. укр. акад. [каф. теорії та практики пер.; авт.-упор. І. Ю. Гусленко]. Харків : Вид-во НУА, 2018. 64 с.
4. Липчанко-Ковачик О. В. Особливості підготовки майбутніх бакалаврів-філологів у вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 76 (2). С. 81–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_76%282%29__18 (дата звернення: 16.04.2026).
5. Ненько Ю. Професійний розвиток учителя англійської мови: деякі практичні аспекти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2018. № 19. С. 83–86. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2018.19.83-86>
6. Пахомова Т. О., Гальченко О. Ю. Методика навчання іноземних мов : навчально-методичний посібник для студентів освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки «Мова

і література (англійська)» / Т. О. Пахомова, О. Ю. Гальченко. Запоріжжя : Кругозір, 2015. 164 с.

7. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : підручник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

8. Черчата Л. Методична компетентність майбутнього вчителя філолога: аспекти формування. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. № 16. С. 292–299. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2015_16_41 (дата звернення: 16.04.2026).

9. Щур В., Гарачук Т. Методична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: сутність та структура. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2022. № 1(25). С. 115–125. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.1.2022.258485>

References

1. Bezliudna, V. V. (2017). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u vyshchikh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1948–2016): teoriia i praktyka* [Professional training of future teachers of foreign languages in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (1948–2016): theory and practice]. Uman: Vizavi [in Ukrainian].

2. Derkach, S. (2014). *Pidhotovka vchytelia do navchannia anhliiskoi movy v mizhnarodnii osvittii politytsi: zminy ta perspektyvy* [Teacher preparation for English language learning in international educational policy: changes and prospects]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of training a modern teacher*, 9(1), 269–273. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_9%281%29_41

(Last accessed: 16.04.2026).

3. *Konspekt lektsii z dystsypliny «Metodyka navchannia inozemnykh mov»: dlia studentiv 5 kursu f-tu «Referent-perekladach», yaki navchaiutsia za spets. 035 Filolohiia (Pereklad)* [Synopsis of lectures on the discipline «Methods of teaching foreign languages»: for students of the 5th year of the Faculty of Education «Referent-translator», who study in a specialty 035 Philology (Translation)]. (2018). Ed. I. Yu. Huslenko. Kharkiv: Vyd-vo NUA [in Ukrainian].

4. Lypchanko-Kovachyk, O. V. (2017). *Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh bakalavriv-filolohiv u vyshchikh navchalnykh zakladakh* [Peculiarities of training future philology bachelors in higher educational institutions]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, 76(2), 81–85. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_76%282%29_18 (Last accessed: 16.04.2026).

5. Nenko, Yu. (2018). *Profesiinyi rozvytok uchytelia anhliiskoi movy: deiaki praktychni aspekty* [Professional development of an English teacher: some practical aspects]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, (19), 83–86. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2018.19.83-86> [in Ukrainian].

6. Pakhomova, T. O., & Halchenko, O. Yu. (2015). *Metodyka navchannia inozemnykh mov: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv osvitnoho stupenia «bakalavr» napriamu pidhotovky «Mova i literatura (anhliiska)»* [Methods of teaching foreign languages: educational and methodological manual for students of the educational degree «bachelor» of the field of training «Language and literature (English)»]. Ed. T. O. Pakhomova, O. Yu. Halchenko. Zaporizhzhia: Kruhozir [in Ukrainian].

7. Tarnopolskyi, O. B., & Kabanova, M. R. (2019). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchii shkoli* [Methodology of teaching foreign languages and their aspects in higher education]. Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia [in Ukrainian].

8. Cherchata, L. (2015). *Metodychna kompetentnist maibutnoho vchytelia filoloha: aspekty formuvannia* [Methodical competence of the future philologist teacher: aspects of formation]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of pedagogical skill*, (16), 292–299. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2015_16_41 (Last accessed: 16.04.2026).

9. Shchur, V., & Harachuk, T. (2022). Metodychna kompetentnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: sutnist ta struktura [Methodical competence of the future primary school teacher: essence and structure]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of training a modern teacher*, 1(25), 115–125. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.1.2022.258485> [in Ukrainian].

Сура Н. А. Професійно-методична компетентність вчителя англійської мови в контексті сучасної педагогічної освіти

У статті здійснено теоретичне узагальнення сутності та структури професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови в контексті сучасної педагогічної освіти України. З'ясовано, що актуальність тематики дослідження зумовлена трансформаціями у сфері іншомовної освіти, зокрема впровадженням державної політики щодо розвитку англійської мови та орієнтацією на європейські освітні стандарти. Встановлено, що професійно-методична компетентність вчителів англійської мови безпосередньо пов'язана з рівнем теоретичної підготовки та практичними умовами професійної діяльності.

Розкрито зміст поняття професійно-методичної компетентності як інтегративного утворення, що поєднує фахові знання, методичні вміння, педагогічний досвід, ціннісні орієнтації та особистісні якості педагога. Обґрунтовано її структурні компоненти: когнітивний, діяльнісний, мотиваційний, ціннісно-орієнтаційний та професійно-особистісний. Визначено, що формування професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови забезпечується поєднанням теоретичної підготовки, практичної діяльності, самоосвіти та професійної взаємодії.

Представлено характеристику ключових складників професійно-методичної компетентності вчителя англійської мови, зокрема лінгвістичної, педагогічної, психологічної, комунікативної, інформаційної та культурологічної. Окреслено основні шляхи її розвитку: безперервна освіта, впровадження інноваційних методик, використання цифрових технологій, участь у професійних спільнотах та підвищення рівня володіння англійською мовою. Наголошено на важливості рефлексії, мотивації та творчої самореалізації педагога.

Ключові слова: професійно-методична компетентність, учитель англійської мови, педагогічна освіта, професійна підготовка, іншомовна освіта.

Sura N. A. Professional and methodological competence of an English language teacher in the context of modern pedagogical education

The article provides a theoretical generalization of the essence and structure of the professional and methodological competence of an English language teacher in the context of modern pedagogical education in Ukraine. It is determined that the relevance of the research topic is caused by transformations in the field of foreign language education, in particular the implementation of state policy for the development of the English language and the orientation toward European educational standards. It is established that the professional and methodological competence of English language teachers is directly related to the level of their theoretical training and the practical conditions of their professional activity.

The content of the concept of professional and methodological competence is revealed as an integrative construct that combines professional knowledge, methodological skills, pedagogical experience, value orientations, and personal qualities of a teacher. Its structural components are substantiated, namely: cognitive, activity-based, motivational, value-oriented, and professional-personal. It is determined that the formation of the professional and methodological competence of an English language teacher is ensured through the integration of theoretical training, practical activity, self-education, and professional interaction.

The article represents the characteristics of the key components of professional and methodological competence, including linguistic, pedagogical, psychological, communicative, informational, and cultural competencies. The main ways of its development are outlined: continuous education, implementation of innovative teaching methods, use of digital technologies, participation in professional communities, and improvement of English language proficiency. Particular emphasis is placed on the importance of reflection, motivation, and creative self-realization of a teacher.

Key words: professional and methodological competence, English language teacher, pedagogical education, professional training, foreign language education.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого
доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 16.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026